

Projektowany rezerwat stepowy w Kulinie nad Wisłą koło Włocławka

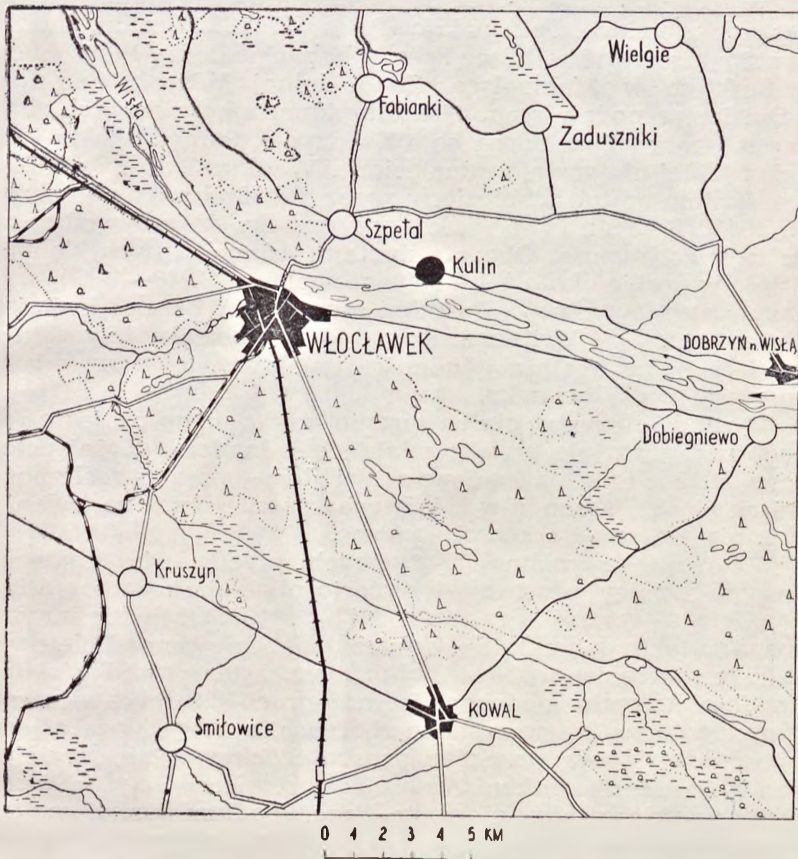
Miejscowość Kulin położona jest na prawym brzegu Wisły między Dobrzyniem a Włocławkiem i oddalona od stacji kolejowej we Włocławku o około 5 km, a od przystanku autobusowego w Szpetalu Dolnym o około 3 km w kierunku wschodnim.

Na odcinku między Dobrzyniem a Włocławkiem Wisła ściśle przylega do krawędzi doliny podmywając ją nieustannie. Szczególnie łatwo osuwają się partie nadbrzeżne, leżące na nieprzepuszczalnych dla wody ilach pstrych, lub te, które nie są umocnione roślinnością drzewiastą. W wyniku ciągle działającej erozji wodnej i w miejscach obniżen podłoża dyfuwalnego wytworzyły się liczne zapadliska, parowy i jary. Najwyższe punkty osiągają miejscami do 140 m n.p.m. Kąt nachylenia stoku doliny jest bardzo różny. Waha się w granicach między 12° a 65°. Ekspozycja zmienia się od południowo-zachodniej poprzez południową do południowo-wschodniej. Gleba przedstawia typ zbliżony do typu gleb brunatnych, o odczynie zasadowym i ze znaczną zawartością CaCO_3 .

Projektowany rezerwat w Kulinie zajmuje część stoku doliny Wisły o powierzchni około 7 ha. Obejmuje on ziemie, które stanowiły własność prywatną, a od strony północno-zachodniej nieznaną część terenów należących do Lasów Państwowych Nadleśnictwa Szpetal Górny. Z tej strony bezpośrednio styka się z rezerwatem leśnym „Szpetal”.

Dzięki usilnym staraniom wojewódzkiego konserwatora przyrody, Wojewódzka Rada Narodowa w Bydgoszczy uznała Kulin jako teren przyszłego rezerwatu stepowego. Projektowana granica rezerwatu przebiega szczytem zbocza na skraju pól uprawnych, brzegiem niższej terasy do jaru, który graniczy z omawianym terenem od strony północno-zachodniej. Jar ten także zasługuje na ochronę ze względu na swą niezwykłą malowniczość i bardzo obfite występowanie zawiłca wielokwiatowego.

Odporne warunki siedliska na tych stromych, wysoko nad poziom Wisły wyniesionych zboczach sprzyjają zachowaniu się skupień roślin kserotermicznych z dużą ilością gatunków stepowych i stepowo-zaroślowych, takich jak: ostnica

Ryc. 1. Mapa okolic Włocławka

Jana Stipa Joannis, zawilec wielkokwiatowy *Anemone silvestris*, ożota zwyczajna *Linomyris vulgaris*, wężymord stepowy *Scorzonera purpurea*, oman szorstki *Inula hirta*, dziewanna fioletowa *Verbascum phoeniceum*, dzwonek syberyjski *Campanula sibirica*, gorysz siny *Peucedanum cervaria* i inne. Na

specjalną uwagę zasługuje fakt, że występuje tu dyptam jesionolistny *Dictamnus albus* — zaliczany do elementu geograficznego przysródziemnomorskiego. Ta bardzo rzadka w Polsce roślina posiada tu najdalej na północ wysunięte stanowisko, jedno z dwóch istniejących do dziś reliktowych stanowisk na naszych ziemiach. Jak podaje Pax (1917) przez długi czas dyptam znany był w Polsce tylko z Bogucic między Pińczowem a Buskiem w Małopolsce. Znad dolnej Wisły Pterrer z Duisburga podaje stanowisko dyptamu z krzewiastych zbczy w okolicy Podzamcza koło Kwidzyna. Stanowisko to jednak później nie zostało odnalezione. Według Paxa w Kulinie dyptam został odnaleziony przez R. Kobendzę w roku 1913. Dziubałtowski przypuszcza, że przywędrował on tu z Podzamcza. Obecnie dyptam jesionolistny w Kulinie rośnie w liczbie około 250—300 egzemplarzy (1948—1949), wykazuje dużą żywotność, kwitnie i owocuje. W okresie kwitnienia w roku 1954 kwitnące pędy dyptamu zostały doszczętnie wycięte przez okoliczną ludność i znalazły się w sprzedaży na rynku we Włocławku.

Stosunki florystyczne na terenie omawianego projektowanego rezerwatu nie przedstawiają się jednolicie. Wyżej położone, strome i nasłonecznione części zboczy porasta roślinność trawiasta, w jarach i w miejscach o mniejszym nachyleniu grupują się zarośla kserotermiczne.

Zbiorowisko roślin murawowych przedstawia fragment zespołu ostnicy włosowatej i pięciornika piaskowego (*Stipa capillata* — *Potentilla arenaria* Libb. 1938). Między innymi rosną tu takie gatunki, jak: ostnica Jana, dziewanna fioletowa, driakiew gołębia *Scabiosa columbaria*, aster gawędka *Aster amellus*, strzęplica nadobna *Koeleria gracilis*, turzyca wczesna *Carex praecox*. Na wszystkich zboczach, a nawet w zaroślach obficie występują: czyściec prosty *Stachys recta*, czyścica drobnokwiatowa *Calamintha acinos*, rumian żółty *Anthemis tinctoria*, kłosownica pierzasta *Brachypodium pinnatum*, tymotka Boehmera *Phleum boehmerii*, pięciornik piaskowy *Potentilla arenaria*. Zespół ostnicy włosowatej i pięciornika piaskowego w Kulinie wykształcony jest w podzespole z kłosownicą pierzastą i wyróżnić w nim można dwie facje: fację z ostnicą Jana i fację z kłosownicą pierzastą.

Podzespół ten stanowi przejście od zbiorowiska murawowego do zarośli kserotermicznych, zbliżonych swym składem florystycznym i strukturą do opisanego przez Kozłowską (1925) i następnie przez Medvecką-Kornasiową

(1952) z Małopolski zespołu leszczyny i gorysza siniego (zespół *Corylus avellana* — *Peucedanum cervaria*). Z gatunków, które wchodzi w skład tego zespołu w Kulinie, na uwagę zasługują: zawilec wielkokwiatowy, gorysz siny, marzanka barwierska *Asperula tinctoria*, fiołek kosmaty *Viola hirta*, oman szorstki, wyka długożagielkowa *Vicia tenuifolia*. Gatunki te towarzyszą zarosłom z rzadka tylko wychodząc na ich skraj. W skład za-

Ryc. 2. Plan sytuacyjny krawędzi Wisły koło Włocławka, zbocza w Kulinie: — granica projektowanego rezerwatu, - - - - - poziomic

rośli wchodzą następujące niskie drzewa i krzewy: wiąz polny *Ulmus campestris* w odmianie korkowej *var. suberosa*, dąb bezszypułkowy *Quercus sessilis*, róża rdzawa *Rosa rubiginosa*, głóg jednoszyjkowy *Crataegus monogyna*, grusza pospolita *Pirus communis*, trzmielina zwyczajna *Evonymus europaea*, dereń świdwa *Cornus sanguinea*, szakłak pospolity *Rhamnus cathartica* i jałowiec pospolity *Juniperus communis*. Śliwa tarnina *Prunus spinosa*, chociaż bardzo zniszczona, zajmuje znaczne przestrzenie a przede wszystkim obficie występuje na skrajach zarosli i wdziera się na tereny murawowe. W zarosłach występują też dyptam jesionolistny i wężymord stepowy, ale bardzo rzadko. Całe łany dyptamu rosną na stanowiskach nasłonecznionych i nie zakrzewionych. Występowanie dyptamu, rośliny zarosłowej, na miejscach odkrytych można wytłumaczyć wypaleniem zboczy przez właściciela, co przyczyniło się do wyniszczenia krzewów. Jeszcze do dziś spotyka się tu opalone krzewy jałowca, gruszy pospolitej, wiązu polnego i innych.

Roślinności kserotermicznej w Kulinie towarzyszy fauna ciepłolubna. Znalaziono tu puste muszle ślimaków: ślimaka austriackiego *Cepea vindobonensis* i ślimaka przydrożnego *Helicella obvia*. Jak wykazały badania prowadzone przez pracowników Zakładu Zoologii Ogólnej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, występują tu też gatunki rzadkie, a wśród nich takie, które reprezentują element południowy lub nawet górski na krańcowych stanowiskach. Dalsze badania wykażą z całą pewnością bogactwo wielu grup zwierzęcych.

Omawiany projektowany rezerwat stepowy w Kulinie jest najdalej na południe wysuniętym stanowiskiem roślinności kserotermicznej nad dolną Wisłą. Jednocześnie obszar ten jest ważnym ogniwem świadczącym o wędrowności roślin wzdłuż doliny Wisły. Tak dawniej (K o b e n d z a, S z y m k i e w i c z), jak i ostatnio, teren projektowanego rezerwatu zwraca uwagę licznych badaczy a obecnie staje się miejscem długofalowych badań ekologicznych i fitosocjologicznych. Poza celami naukowymi spełnia on zadania dydaktyczne w stosunku do licznych szkół pobliskiego Włocławka i dla Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu. Jego walory estetyczne i osobliwości przyrodnicze przyciągają rzesze turystów i wycieczkowiczów.

Stan rezerwatu przedstawia się w chwili obecnej zadowalająco, jego granice są wyznaczone w terenie. Z polecenia wojewódzkiego konserwatora przyrody w Bydgoszczy, inż. K. Szulisińskiego, opiekę nad tym cennym obiektem pełni inż. Ejdowski — pracownik leśnictwa w Szpitalu Górnym. W okresie kwitnienia i owocowania dyptamu miejsce jego występowania jest strzeżone przez dozorcę.

Projektowany rezerwat należałoby jednak ogrodzić. Konieczne jest także zaniechanie w bezpośrednim jego sąsiedztwie czynności gospodarczych i inwestycji, które by mogły zniszczyć naturalne cechy krajobrazu i przyczynić się do zubożenia reliktywnej flory i fauny, jaka tu występuje. Na terenie samego rezerwatu pożądane jest prowadzenie pewnych prac pielęgnacyjnych, dzięki którym roślinność w Kulinie nie zmieni swego charakteru. Chodzi tu o wycinanie krzewów tarniny, robini jak i o usunięcie kilku okazów sosny czarnej *Pinus nigra*.

PIŚMIENNICTWO

Dziubałtowski S. (1934). *Kilka uwag o występowaniu i pochodzeniu roślinności stepowej nad Wisłą*. Rocznik Nauk Rolniczych i Leśnych Vol. 33 s. 409. Poznań.

Gostyńska M. (Rękopis 1954). Reliktowa roślinność zboczy Kulina pod Włocławkiem.

Hohendorf E. (1952). Klimat Kujaw i przyległej części pradoliny Wisły w świetle potrzeb rolnictwa. Postępy Wiedzy Rolniczej Z. 1 (13).

Kobendza R., Szymkiewicz D. (1918). Spis roślin Szpetala Dolnego. Pamiętnik Fizjograficzny T. 25.

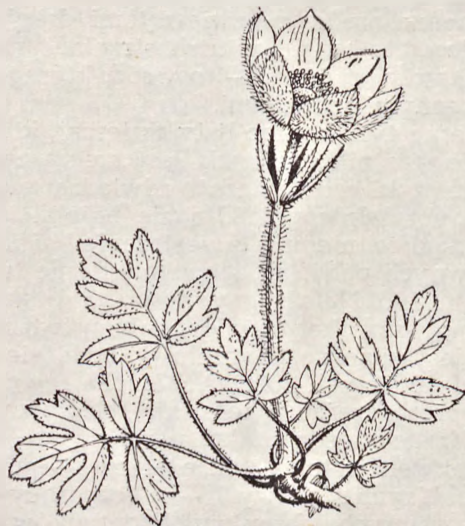
Kobendza R. (1937). Roślinność bliższych i dalszych okolic Włocławka. Ziemia Nr 1.

Kołodziejczyk J. (bez roku wydania). Krajobrazy roślinne nad Wisłą. Monografia Wisły. Z. 7.

Kozłowska A. (1925). Zmienność kostrzewy owczej (*Festuca ovina* L.) w związku z sukcesją zespołów stepowych na Wyżynie Małopolskiej. Spraw. Kom. Fizjogr. PAU R. 49.

Medwecka-Kornaś A. (1952). Zespoły leśne Jury Krakowskiej. Ochr. Przyr. R. 20.

Preuss H. (1912). Die pontischen Pflanzenbestände im Weichselgebiet. Beiträge zur Naturdenkmalpflege Bd. 2.

Nasze rośliny chronione: SASANKA WIOSENNA *Pulsatilla vernalis*